

Papa Eftim (ERENEROL) (1884-1968)

Anadolu Türk Ortodoks Patrikhanesi'nin kurucusu ve ilk patriğidir. 1884 yılında Yozgat Sancağı'na bağlı Akdağmadeni kazasının İstanbulluoğlu mahallesinde dünyaya gelmiştir. Tacir olan babasının adı Baraş, annesinin adı Mariya'dır. Kendisine büyükbabasının ismi olan Pavli adı verilmiştir. Bizans İmparatorluğu döneminden itibaren varlığını muhafaza eden ve Karamanlı olarak tabir edilen Anadolu Hıristiyan Türkleri'nden Karahisarlıoğlu ailesindedir. Büyükannesinin teşvikiyle küçük yaşta dinî konularla ilgilenmeye başlamıştır. Kilise okulunda okuma yazmayı öğrendikten sonra eğitimine Akdağmadeni Rüştüyesi'nde devam etmiştir. Zekası ve çalışkanlığıyla hocalarının dikkatini çektiği rüştüye yıllarında dine olan alakası bir kat daha artar. Öyle ki, Müslüman arkadaşlarının Kuran-ı Kerim'i okuyarak ezberlemeleri ve onlara "hafız" denilmesinden etkilenerek kendisine de hafız denilmesi için İncil'i ezberlediği ifade edilir. Rüştüye eğitimini tamamlamasının ardından bir manastıra girerek 21 yaşında din adamı olmaya karar verir. 1908'de Ankara'ya giderek, babasının mesleği olan manifaturacılık yapmaya başlar. 1911 yılında evlenir. Ankara Ortodoks Kilisesi'ne bağlılığını sürdürerek 1912'de diyakoz olur. 1915 yılında da papaz olarak memleketi Akdağmadeni'ne döner. Üç yıl sonra, 1918'de Keskin metropolit vekili olarak görevlendirilir. Bu bağlamda, Papa Eftim kendini ve aidiyetini şu sözleriyle ifade etmektedir: "... Ben, on yaşımdan beri mukaddes kitaplarla meşgul olmaya başladım. Mukaddes kitapların leh ve aleyhinde yazılmış neye rastladım, hepsini okumaya çalıştım. Ben, Ortodoks Hıristiyan olarak doğdum. Ana dilim Türkçedir. Rumca, Ermenice, Fransızca, Arapça, Farsça da öğrenmeye çalıştım. Dinimin ve kilisemin ana dili olan Rumca ile mukaddes kitabı ezberlediğimden, bu dili çok iyi anlarım. Millî ve dinî duygularımın sağlamlığı, milliyetimin Türk, din ve mezhebimin ise Ortodoks olduğunda beni hiçbir zaman şüphe ve tereddüde düşürmemiştir..."

Papa Eftim'in kendini Türk Milli Mücadelesi'nin içinde bulması ve fiili iştiraki Keskin'de metropolit vekilliği yaptığı döneme rastlar. 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nin ardından, İtilaf devletlerinin politikalarından cesaret alan Yunan hükümeti Megali İdea hedefi doğrultusunda Anadolu'da faaliyetlerini hızlandırmıştır. Dindaşları Anadolu Ortodokslarının dinî duyarlılıklarını kullanmak isteyen Yunanistan için bu bağlamda en etkili kurum Fener Rum Patrikhanesi olacaktır. Anadolu'da düzenli bir teşkilat yapısına sahip olmasının sağladığı olanaklarla, patrikhane Yunan hükümetinin açık ve gizli çalışmalarının merkezi rolünü üstlenecektir. Bu doğrultuda Yunanistan'ın ilk icraatı, aslen Türk kökenli (Karamanlı) Patrik Germanos'un patrikhane ruhani meclisince azledilmesini sağlayarak yerine kendi istikametlerinde çalışacak Bursa metropoliti Dorotheos'u patrik vekili olarak tayin ettirmek olmuştur. Dorotheos ile patrikhane faaliyetlerini iki ana eksen üzerinde icraa etmeye başlamıştır. Birincisi, Türk Hükümeti'nin kontrolünü reddeden adımlar atmak ve ardından Yunanistan'ın otoritesine girmektir. Diğer ise, kiliselerine tabi Anadolu Ortodokslarının tamamının Hellen (Yunan) kökenli oldukları ve Türkler tarafından zulme uğradıkları tezi ve propagandası üzerinden Mondros Mütarekesi hükümleri gereği İtilaf güçlerinin Anadolu'yu işgal etmelerini teşvik etmek olmuştur.

İstanbul'un 13 Kasım 1918 tarihinden işgal edilmesinin hemen ardından patrikhane Rum okullarında Türkçe okutulmasını kaldırmıştır. Ardından da, Osmanlı Rumlarının her türlü vatandaşlık sorumluluklarından muaf olduklarını ilan eden bir bildiri yayımlamıştır. Yunanların İzmir'i işgale hazırlanması üzerine bir başka beyanname ile Yunan ordularının Hıristiyanlık adına kutsal bir savaş yürüttükleri ve Anadolu'daki tüm Rumların bu mücadeleye katılması gerektiği ifade edilmiştir. Öte yandan, başta Mavri Mira, Etnik-i Eteryay ve Kordus Komitesi olmak üzere birçok örgütü ve çeteyi organize edip, silahlandırarak bölücü ve çeteci eylemleri yönlendirmeye başlamıştır. Bu usulle, diğer

gayrimüslim unsurlar gibi, Rumların da Türklerin saldırılarına karşı kendilerini korumaktan başka bir arzusu olmadığı intiba ve propagandası üzerinden istedikleri bölgelerin işgalinin önü açılmak istenmiştir. Bu bağlamda, patrikhane tarafından tüm Anadolu teşkilatlarına olduğu gibi, bölge Rumları adına Keskin Metropoliti Papa Eftim'e de gönderilen talimatta "... Çeteciliğe fevkalade önem verilmesi, asayişin ihlaline çalışılması, Müslümanlar ve hükümet aleyhinde sürekli şikayetlerde bulunulması istenmiş ve şikayetin yoğun olduğu bölgelerin Yunan askeri tarafından işgal edileceği..." bildirilmiştir. Papa Eftim mütarekeden beri gelişmeleri ve dinî açıdan bağlı bulunduğu Fener Rum Patrikhanesi'nin adımlarını yakından takip etmekteydi. Son talimatların ardından, yüzlerce yıldır Müslümanlar ile barış ve huzur içinde yaşamakta oldukları gerçeğini çarpıtarak, işgalcilerle işbirliği içinde, Türk yurdu ve Türklük aleyhinde yıkıcı faaliyetlerde bulunan patrikhaneye şiddetle karşı çıkarak, otoritesini ve emirlerini tanımadığını ilan etmiş ve Türk Milli Mücadelesi' ne katılma kararı almıştır. Papa Eftim'in ilk adımı Avrupa devletlerine ve Fener Rum Patrikhanesi'ne hitaben, Keskin metropolit sıfatıyla şahsı ve Anadolu Türk Hıristiyanlarının duygu ve düşüncelerini ifade eden bir beyanname yayımlamak olmuştur. Beyannamede, Avrupa müdahalesi ve Yunan saldırılarının Anadolu Müslümanları gibi Hıristiyanlarını da son derece üzdüğü ifade edilerek, Türk oldukları halde kendilerini etnik olarak Yunan göstermeye çalışan ve dini siyasete alet eden İstanbul Patrikhanesi'nin yaşanan tüm olumsuzlukların temel sorumlusu olduğu vurgulanmıştır. Anadolu'nun işgali ve patrikhanenin tutumu karşısında Türklük bilinciyle hareket eden diğer Ortodoks Türkler de kendisini takip etmiştir. Böylece Anadolu Hıristiyan Türkleri de Papa Eftim'in liderliğinde bütünleşerek Müslüman kardeşlerinin yanında Milli Mücadele'nin aktif bir unsuru olmuşlardır.

Yunan hükümeti ve Patrikhane'nin iddialarının reddedildiği ve çürütüldüğü bu beyanname Patrikhane'de büyük bir rahatsızlık yaratmıştır. Bunun üzerine Papa Eftim'e bir tamim gönderilmiştir. Tamimde, Türkiye'nin Yunanistan'a verilmiş olduğu, dolayısıyla Türk hükümetinin emirlerine itaat edilmemesi gerektiği, Ortodoks Rumların Türk uyruğunda kalmalarına lüzum kalmadığından bahisle bu süreçte yapılması beklenen milletvekili seçimlerine de iştirak etmemeleri emredilmiştir. Cemaatinin de onayını alan Papa Eftim söz konusu talepleri reddettiğini bildirmiştir. Sonunda Patrikhane, engelleyemediği Papa Eftim'in tutuklanıp kendilerine teslim edilmesi için Aralık 1918'de Sadarete resmî başvuruda bulunmuştur. Lakin dönemin Ankara valisi Muhiddin Paşa ve Keskin kaymakamı Avni Bey çeşitli bahanelerle bu talebi uygulamamışlardır.

1919 yılının başlamasıyla Anadolu'da millî hareket iyice şekillenmeye başlamıştır. 19 Mayıs'ta Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçip, Erzurum ve Sivas Kongrelerini tertip ederek Milli Mücadele'ye yön vermesinin ardından Papa Eftim, Keskin'de düzenlenen bir mitingle İstanbul Hükümeti'ni tanımayıp, Mustafa Kemal Paşa'yı tanıdığını ve ancak ondan emir alabileceğini bildirir. Ankara'da kurulan Milli Hükümet ile çalışmaya başlayan Papa Eftim'in kararını destekleyen cemaat ve kiliseler de kendisine katılmışlardır. Anadolu'yu gezerek bütün Türk Ortodoksları millî ideal etrafında birleştirmeye muvaffak olan Papa Eftim, aynı zamanda Pontus-Rum çeteleriyle mücadelede de ön saflarda yer almıştır. Dönemin Dâhiliye Vekili Fethi Bey ile çetelerle mücadelenin icra edildiği harekât sahalarına gitmeyi istemiş ancak güvenlik nedeniyle buna müsaade edilmemiştir. Bununla birlikte, kendisine Akdağmadeni dağlarında bulunan çetelerle meşgul olma izni verilmiştir. Patrikhanenin kışkırtmaları sonucu dağlara çıkmış olan çetecilerin büyük bir kısmını ikna yoluyla faaliyetlerine son vererek dağlardan indirmeyi başarmıştır.

Bu sırada, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yürütülen Millî Mücadeleyi baltalamak isteyen patrikhane, Avrupa kamuoyuna ve İtilaf güçlerine hitaben bir beyanname yayımlamıştır. Beyannamede, "...Canavar, zalim Kemalistlerin zehirli yuvalarını yıkmak için acele ediniz..." denilmektedir. Bu beyannameye cevap veren Papa Eftim, birçok yabancı gazeteciyi Ankara'ya davet ederek, onlara Fener Patrikhanesi'nin gerçek yüzünü anlatmış, Anadolu'daki mücadelenin

iddia edildiği gibi bir Müslümanlık-Hıristiyanlık meselesinden ziyade bir istiklâl ve hürriyet davası olduğunu görmelerini ve hadiseleri bu açıdan ele alıp dünya kamuoyununun aydınlatmalarını sağlamıştır. Ayrıca, İstanbul'da bulunan Amerikalı General Harbord'a Ankara'dan bir telgraf çekmiştir. Telgrafta, Rum ve Ermenilerin yaptığı menfi tahrik ve propagandalara kanılmaması istenirken, Karamanlı olarak bilinen Hıristiyan Türkler kastedilerek, Anadolu Rumluğunun Türklerin bölünmez bir parçası olduğu, yaşanan olayların dış kaynaklı tahrikler ve telkinler sonucu meydana geldiği, Rumların Osmanlı toplumunun huzurlu bir unsuru olarak asırlarca güvende ve refah içinde yaşadığının altını çizmiştir. Devamında, alınacak kararların mesnetsiz propagandalara dayanarak değil, olayların yaşandığı yerlerde tahkikat yapılarak alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Yurdun her köşesinde Millî Mücadele'nin aralıksız yürütüldüğü bu dönemde her fırsatta ve ortamda da mitingler tertip edilmekte, halkın maneviyatını yükseltici konuşmalar icra edilmekteydi. Bir gün, Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin önünde de halka hitaben böyle konuşmalar yapılmaktaydı. Orada bulunan ve konuşmaları dinleyen Mustafa Kemal Paşa, "Baba Eftim" olarak hitap ettiği Papa Eftim'den de bir konuşma yapmasını istemiştir. Önce hazırlıksız olduğu gerekçesiyle çekimser kalan Papa Eftim ısrar üzerine Meclis binasının önündeki duvarın üzerine çıkarak orada bulunan halkta ve mebuslarda büyük bir heyecan uyandıran ve "yaşasın muzaffer Türk ordusu ve milleti "duyasıyla biten bir konuşma yapmıştır. Öyle ki, duvardan inerken etrafını kuşatan mebuslar kendisine, " yahu sen yüksek bir hatipmişsin de haberimiz yokmuş. Yalnız Mustafa Kemal Paşa biliyormuş senin bu meziyetini ki konuşma yapman için ısrar etti. Senin bu yüksek meziyetinin de herkes tarafından anlaşılmasını sağladı. Varol Papa hazretleri" diyerek duygularını ifade etmekten kendilerini alamamışlardır.

Millî Mücadele'ye verdiği destek ve faaliyetleriyle uluslararası ve ulusal basında kendisinden söz ettiren Papa Eftim'i münferit de olsa bu süreçte üzen hadiseler olduğu anlaşılmaktadır. Millî ve dinî aidiyetini her fırsatta dile getirmesine rağmen Papa Eftim hakkında Bazı Türk gazetecilerin "Türk dostu Eftim" diye bahsetmeleri kendisini oldukça incitmiş ve cevaben şu açıklamayı yapma ihtiyacı duymuştur: "...Ben her zaman, her yerde Türk olduğumu beyan ettim. Bir yabancı Türk dostu olabilir. Fakat benim gibi hâlis bir Türk vatandaşının, bir yabancı Türk dostu gibi gösterilmesi, onun milliyetinden şüphe edilmesine delâlet eder ki, bundan incinmemek, üzülmemek imkânsızdır. Bana Türk demeyip, Türk dostu diyenleri hiçbir suretle affedemem..."

Fener Rum Patrikhanesi ile tüm bağlarını koparan Papa Eftim, Ankara Hükümeti'ne tabi bağımsız bir Türk Ortodoks Patrikhanesi'nin kurulması için 1921'de çalışmalara başlamıştır. Böylece, millî ideal etrafında birleşmiş olan Anadolu Türk Ortodoksları kurumsal bir çatı altında teşkilatlı bir yapıya kavuşabilecek, hem de Fener Patrikhanesi'ne karşı yürütülen mücadele hukuki ve daha sağlam bir zemine kavuşmuş olacaktır. Anadolu'da bağımsız bir millî kilise kurulması fikri Türk Ortodoksları ve kamuoyunda da gittikçe artan bir şekilde zaten dillendirilmekteydi. Anadolu'nun her yerinden Mustafa Kemal Paşa'ya, Adliye Vekâletine ve diğer resmî makamlara bu yönde birçok telgraf gelmekteydi. Telgraflarda, Fener Patrikhanesi'nin kendilerini temsil etmediği, eski adet ve ahlaklarını muhafaza ettikleri, Türkçe'den başka bir lisan konuşmadıkları, dolayısıyla Türk oldukları konuları işlenmekte ve ayrıca arzu edilen kilisenin teşkili halinde emperyalistler tarafından ilerde Türk Ortodokslara sürülmek istenebilecek her türlü lekeye meydan verilmemiş olacağının altı çizilmekteydi. Nihayet Papa Eftim, Türk Ortodoksları adına bağımsız millî kilisenin kurulması amacıyla Ocak 1921'de Adliye Vekâleti'ne müracaat etmiştir. Talebi uygun görülmüş olup, vekâletçe yapılan çalışmalar sonucunda konuyla alakalı kanun teklifi Eylül 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Buna göre, Kayseri'de bağımsız bir Anadolu Türk Ortodoks Kilisesi kurulacak, Türk tabiiyetinde olmak kaydıyla piskoposların seçeceği üç adaydan biri ruhanî reis olacak ve kilise görevlileri devlete itaat edeceklerdir.

Fener Rum Patrikhanesi millî kilisenin kuruluşunu engellemek maksadıyla, kendilerince onaylanmadığı için bunun bağımsız bir kilise olamayacağı iddiasıyla dünya kamuoyunu harekete geçirmeye çalışmış ise de mani olamamıştır. Meclisin kabul ettiği yasal izin ardından Papa Eftim, Kayseri'ye giderek millî kilisenin kurulmasıyla neticelenecek süreci başlatmıştır. Kayseri'de Zincirlidere Manastırı'nda bir genel kongre tertip edilmiştir. Kilise kanunu gereği bütün cemaat ve kiliseleri temsil edecek ruhani dairelerin ve en az 3 ruhani başkanın (episkoposluk-metropolitlik) iştiraki gerekmektedir. Davet edilen 80 ruhani daireden 72'si çağrışı kabul ederek Kayseri'ye gelmişlerdir. Öte yandan, Gümüşhane Episkoposu Yervasyos, Antalya Episkoposu Meledyos ve Konya Metropoliti Prokobiyos'un da katılımlarıyla kongrenin toplanması için gerekli şartlar sağlanmış olur. Mutasarrıf Muammer Bey, Mevki Kumandanı ve Kalem Reisi Miralay Abdullah Beyler de toplantıda hazır bulunmuşlardır. Kongre, 21 Eylül 1922 tarihinde Konya Metropoliti Prokobiyos'un başkanlığında toplanmıştır. Papa Eftim'in etkili bir konuşmasıyla açılan kongrede, Kayseri merkez ilan edilerek Türk Ortodoks Patrikhanesi kurulmuş ve yapılan seçimde Papa Eftim oyların tamamını alarak "Anadolu Cemaat ve Kiliseleri Genel Vekili ve Murahhası seçilmiştir. Kongre, Papa Eftim'in arzusu üzerine Konya Metropoliti Prokobiyos'u da patrik kaymakamlığına tayin etmiştir. Ayrıca, tamamı halktan olmak üzere 12 kişilik bir Sen Sinod Meclisi teşkil edilmiştir. Kongrenin aldığı kararlar bir mazbata ile de Millî Hükümete bildirilmiştir. Bununla birlikte, yine Zincirlidere Manastırı'nda Türk Ortodoks Kilisesi'nin yayın organı niteliğinde, "Anadolu Ortodoks Sadâsı" adıyla Osmanlıca bir gazete de çıkarılmaya başlanmıştır. Millî kilisenin ve Türk Ortodoksların sesi olan gazete, ikişer sayfalık toplam 16 sayı olarak Temmuz 1922'den Nisan 1923'e kadar yayın hayatını sürdürmüştür.

Lakin kısa bir süre sonra, Papa Eftim'in liderliğinde Millî Mücadeleye büyük katkı sunan ve teşkilatlanmasını henüz tamamlayarak yeni Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası oldukları iradesini ortaya koyan Türk Ortodokslarını derinden üzen bir gelişme yaşanır. Bu dönemde sonuçlanan Lozan Barış Konferansı'nın almış olduğu kararlar çerçevesinde, 30 Ocak 1923 tarihli sözleşme ve protokol hükümleri gereği, İstanbul'daki Ortodokslar ve Batı Trakya'daki Türkler hariç, Anadolu'da yaşayan Ortodokslar ile Yunanistan'daki Türkler zorunlu mübadeleye tabi tutulmuşlardır. Dinî aidiyet esasına göre alınan mübadele kararı, gerek Papa Eftim, gerekse tüm Anadolu Türk Ortodokslarında büyük bir hayal kırıklığı ve üzüntü kaynağı olmuştur. Karar aynı zamanda, henüz kurulmuş olan millî kilisenin cemaatini kaybetmesi ve kapanmaya mahkum olması anlamına da gelmektedir. Sözleşme gereği Anadolu'da bulunan Papa Eftim ve 50-60 kişiyi bulan ailesi de mübadeleye tabi olmuşlar, ancak Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat ilgilenmesi üzerine Bakanlar Kurulu onayıyla mübadeleden muaf tutularak İstanbul'a yerleştirilmelerine karar verilmiştir. Söz konusu Bakanlar Kurulu kararında şöyle denilmektedir: "Papa Eftim efendinin harekâtı millîyenin ibtidasından beri Türkiye davasıyla alakadar görünmesi ve Patrikhane ile arasındaki vaziyet nazarı itibara alındığı takdirde efradı ailesinin mübadeleye tabi olması dışarı felaket olacağı muhakkak bulunduğundan Dahiliye Vekaleti celilesinin 2/8/340 tarihli tezkeresi üzerine mumailiyh Papa Eftim efendi ve ailesinin İstanbul'a yerleşmesine müsaade itası [İcra Vekilleri Heyeti](#)'nin 3/8/340 tarihli içtimasında kararkir olmuştur."

İstanbul'a yerleşen Papa Eftim, bir yandan Fener Patrikhanesi'yle mücadeleye devam etmiş, öte yandan Kayseri'de kurulmuş olan Türk Ortodoks Patrikhanesi'ni İstanbul'da yeniden teşkil etme çalışmalarını sürdürmüştür. Mütareke dönemi alışkanlıklarını sürdürmeye çalışan Patrikhane Papa Eftim'in yoğun baskısı ve takibi sonucunda 1921 yılında patrik seçilmiş ve aslen Yunan vatandaşı olan Meletyos'un yerine Türk Hükümeti'nin tanıdığı Gregoryus'u patrik yapmak durumunda kalmıştır. Ekim 1923'de İstanbul'un işgalden kurtarılmasıyla eski gücünü iyice yitiren Fener Patrikhanesi yönetimi ile Galata kiliseleri ve Ortodoksları arasında bu arada yaşanan bir kriz Papa Eftim'e Türk Ortodoks Patrikhanesi'ni İstanbul'da yeniden canlandırma olanağını vermiştir. Patrikhane ile ilişkilerini kesen Galata

Ortodoksları söz konusu krizde kendilerini destekleyen Papa Eftim'in etrafında birleşme kararı almışlardır. Bunun üzerine, 6 Haziran 1924 tarihinde Panaiya Kilisesi'nde Galata cemaat heyetleri ile mübadele öncesinde İstanbul'a yerleşmiş olan Türk Ortodoksları temsilcilerinin katıldığı bir kongre düzenlenmiştir. Kongrede, Türk Ortodoks Kilisesi merkezinin İstanbul'a nakline ve bu kilisenin başına Papa Eftim'in getirilmesine, Galata Panaiya Kilisesi'nin Türk Ortodoksluğunun merkezi olmasına karar verilmiştir. Ankara'ya yapılan müracaatlar neticesinde de alınan kararlar resmîyet kazanmıştır.

Türk Ortodoks Patrikhanesi'ni İstanbul'da yeniden ihya eden Papa Eftim'in ilk icraatlarından biri kilisesinde bir takım reformlar yapmak olmuştur. Buna göre, bütün kutsal ayinlerde okunan dua ve ilahiler Türkçe yapılmaya başlanmıştır. Eftim'in bu icraatı da Fener Patrikhanesini rahatsız etmiş, ibadetin Rumcadan başka bir dille yapılmasının doğru olmadığını ileri sürerek Ortodoks halk arasında Papa Eftim'e karşı yeni bir kampanya başlatmış ise de sonuç alamamıştır. Fener Patrikhanesi bu defa, bir takım vaatler ve kışkırtmalarla Eftim'in yakın çevresindekileri kendisinden koparıp uzaklaştırma faaliyetleri içine girmiştir. Bu gelişmeler, Papa Eftim'i kilise teşkilatını daha sağlam temellere oturtmak için gerekli adımları atmaya sevk etmiştir. O'na göre Fener'in saldırılarına karşı davasına sadık güvenilir papazların kilise teşkilatına yerleştirilmeleri icap etmektedir. Lakin mübadeleden dolayı istenilen nitelikteki papazların bulunması oldukça zordur. Bunun üzerine cemaatinin de onayı ile büyük oğlu Turgut'un da aralarında bulunduğu çok yakın bazı akrabalarını papaz tayin ederek kilise teşkilatını güçlendirme yoluna gitmiştir.

Papa Eftim, Fener Patrikhanesi'nin her türlü aleyhte faaliyetlerine karşı mücadelesini II. Dünya Savaşı'na kadar aynı azimle sürdürmüştür. Fakat savaşın sonlarına doğru biraz pasif kalmayı tercih etmiştir. Endişesi, kiliseler arasında çıkacak ve Fener'in manipüle edeceği bir hadisenin savaşı kazanan Ortodoks Ruslar tarafından Türkiye'ye karşı kullanılabilme olasılığıdır. Hâsılı, uluslararası dengelerin hassas olduğu böylesi bir dönemde, Papa Eftim Türkiye Cumhuriyeti'ni zor durumda bırakabilecek bir adım içerisinde olmaktan özenle kaçınmıştır.

1955 yılından itibaren Kıbrıs hadiselerinin başlamasıyla Papa Eftim ile Fener Rum Patrikhanesi arasındaki münasebetler tekrar gerginleşmiştir. 1821 yılında başlayan Yunan isyanı ve Mütareke dönemi büyük Yunanistan girişimlerinde olduğu gibi, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı (Enosis) amacıyla adada Türklere yönelik başlatılan tedhiş hareketlerinde de Rum kilisesi ve din adamları bayraktarlık yapmışlardır. Bu bağlamda, Kıbrıs'ta Enosis hareketiyle özdeşleşen isim, 1950 yılında Kıbrıs Başpiskoposluğu'na getirilen III. Makarios'dur. Dönemin Fener Rum Patriği Athenagoras da Makarios ve Rum terör örgütü EOKA ile işbirliği içerisinde olup harekete önemli katkı sağlamaktadır. Adada yaşayan Türk halkına karşı başlatılan tedhiş ve zulüm hareketlerinin gittikçe artması tüm Türkiye'de derin bir üzüntü ve tepkiye neden olduğu gibi, ırkdaşlarına yapılan bu saldırılar Türk Ortodoks Kilisesi ve Patriği Papa Eftim üzerinde de büyük üzüntü yaratmıştır. Kıbrıs Rum kilisesi ve onunla işbirliği içinde olan Fener Patriği Athenagoras'ın söz konusu hadiselerin asli paydaşı olduğunu bilen Papa Eftim, Türk Ortodoks Kilisesi bünyesinde, 15 Haziran 1958 tarihinde bir kongre toplamıştır. Kongrede şu kararlar alınmıştır:

"Son zamanlarda siyasi alanda devletimizi ve asil Türk milletimizi pek haklı olarak ilgilendiren, meşgul eden ve üzen Kıbrıs meselesi cemaatimizi de aynı derecede müteessir ettiğini beyan etmekle beraber, Kıbrıs'taki Türk ırkdaşlarımıza yapılan haksız ve yolsuz taarruz ve tecavüzün din ve Ortodoks mezhebimize ve insanlığa aykırı görüldüğünden; başta dini siyasete alet edip bütün kötülüğün müsebbibi olan Makarios'u ve ona uyan Hıristiyan adını taşıyan her türlü teşekkülü telin etmeğe ve medeni âleme bu namertçe hareketin protesto edilmesine, iş bu kararımızın evvele hükümetimize bildirilmesine ve Türk basını ile ilan edilmesine ve bu konuda gereken başka türlü

hareketin yapılmasına genel başkanımız Papa Eftim Efendiyi yetkili kıldığımızı müttefik karar verilmiştir.”

Her platformda Kıbrıs Türk davasını savunan Papa Eftim, Türkiye Maarif Tarihi Federasyonu'nun daveti üzerine gençlere yönelik yaptığı bir konuşmasında, Kıbrıs meselesinde EOKA katilleriyle işbirliği içinde oldukları ve Yunan Hükümeti'nin emriyle hareket ettikleri için Patrik Athenagoras'ın ve etrafındaki papazların sınır dışı edilmeleri gerektiğini söyledikten sonra Patrikhane'den biri tarafından aranmış ve ölümle tehdit edilmiştir. Arayan kişi Eftim'e şunları söylemiştir: “Athenagoras'ın elinde milyonları aşan bir cemaat topluluğu ve binlerce kilise var. O'na dokunma, nasıl olsa ölümüne az kaldı. Yanan mumun sönmek üzere”. Almış olduğu tehditlere rağmen geri adım atmayan Papa Eftim, patrikhanenin faaliyetleri ve Kıbrıs hadiseleri ile ilgili gerçekleri dünya kamuoyuna duyurmaya devam etmiştir.

Ömrünü, Türk milletinin âli menfaatlerini muhafaza etmek ve her fırsatta Yunanistan'ın çıkarlarına hizmet eden Fener Rum Patrikhanesi ve yöneticileri başta olmak üzere Türk Devleti ve milletinin aleyhindeki her faaliyetle mücadele etmeyi millî vazife bilmiş olan Papa Eftim, 1960 yılının şubat ayında, 76 yaşında iken felç geçirmiştir. Vazifesini ifa edemez duruma gelen Eftim'in yerine büyük oğlu Dr. Turgut Erenerol “II. Papa Eftim adıyla Türk Ortodoks Patrikhanesi Patriği olmuştur. 14 Mayıs 1968 tarihinde, 84 yaşında hayatını kaybeden Papa Eftim, İstanbul Şişli Rum mezarlığına defnedilmiştir. Arkasında, Meri, Pavlina, Natalia, Turgut Erenerol ve Selçuk Erenerol isimlerinde üç kız, iki erkek, beş evlat bırakmıştır.

Erdal ÇETİNTAŞ

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

ALKAN, Hakan, **Türk-Ortodoks Patrikhanesi**, Günce Yayıncılık, Ankara 2000.

ANZERLİOĞLU, Yonca, **Karamanlı Ortodoks Türkler**, Phoenix Yayınları, Ankara 2003.

ARSLAN, Esat, “Kurtuluş Savaşı'nda Yunan-Fener Patrikhanesi Birlikteliğine Karşı Örgütlü Bir Yaklaşım Türk Ortodoks Kilisesi”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C 4, S 15, 1995, s. 407-442.

AYDIN, Mehmet, “ Türk Ortodoks Hıristiyanları ve Türk Ortodoks Patrikhanesi'nin Kuruluşu”, **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, S 8, Konya 2009, s. 7-22.

BENLİSOY, Foti. – Stefo Benlisoy, **Türk Milliyetçiliğinde Katedilmemiş Bir Yol Hıristiyan Türkler ve Papa Eftim**, İstos Yayınları, İstanbul 2016.

CAMİ, A. Baykurt, **Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler**, Sanayiinefise Matbaası, İstanbul 1932.

DOĞAN, Ümit, **Türk Papa**, Kripto Yayınları, Ankara 2016.

ERCAN, Yavuz, “Fener ve Türk Ortodoks Patrikhanesi”, **A.Ü.D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi**, C V, S 8-9, Ankara 1967, s. 411-438.

ERGENE, Teoman, **İstiklal Harbi'nde Türk Ortodoksları**, Millî Mecmua Basımevi, İstanbul 1951.

MERAY, Seha L., Lozan **Bariş Konferansı, Tutanaklar-Belgeler**, C II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993.

PEKER, Nurettin, “ Papa Eftim’in Arkasından”, **Tarih Konuşuyor**, C VIII, S 52, 1968, s. 3689-3692.

ŞAHİN, M. Süreyya, **Fener Patrikhanesi ve Türkiye**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1980.

TURGAL, Hasan Fehmi, “ Anadolu’da Gregoryen ve Ortodoks Türkler”, **Ülkü Halkevleri Dergisi**, S 19, Ankara 1934, s.173-182.

YEŞİLYURT, Süleyman, **Türk Hıristiyanların Patrikhanesi**, Merhaba Basın Yayın, Ankara 1995.

Arşiv ve Gazeteler

“Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi ve Papa Eftim”, Müstakil Türk Ortodoks Patrikhanesi Baş Episkoposluğu Arşivi.

“Türk Ortodoksları Ruhani Reisi Papa Eftim’in Kıbrıs Hakkındaki Görüşleri, 1958”, Müstakil Türk Ortodoks Patrikhanesi Baş Episkoposluğu Arşivi.

“ Papa Eftim’in Atenagoras’ın Organı Elefteri Gazetesine Cevabı ve Fener Patrikhanesi ile Rumluğun iç Yüzü, 1959”, Müstakil Türk Ortodoks Patrikhanesi Baş Episkoposluğu Arşivi.

“Fener Rum Patrikhanesi’nin İhanetleri”, Müstakil Türk Ortodoks Patrikhanesi Baş Episkoposluğu Arşivi.

“Anadolu Rumları ve İstanbul Patrikliği”, **Hakimiyet-i Milliye**, 1 Mayıs 1921.

“Anadolu Rumları Ayrı Patrik İstiyorlar”, **İkdam**, 3 Mayıs 1921.

“Anadolu Ortodokslarının Millî Kilise Davası”, **İkdam**, 7 Mayıs 1921.

“Anadolu’da Hıristiyan Türkler”, **İkdam**, 19 Haziran 1921.

“Ortodoks Kiliselerine Bir Tamim”, **Hakimiyet-i Milliye**, 30 Kasım 1921.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/papa-efitim-eregenerol-1884-1968/?pdf=7022> adresinden erişilmiştir